

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2024.01.01.13>

Anna WARSTON

<https://orcid.org/0000-0001-9452-3459>

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Studentka V roku prawa

e-mail: anna.warston@op.pl

Innowacyjność w szwajcarskim postępowaniu arbitrażowym – uwagi *de lege ferenda* dla polskiego ustawodawcy

Streszczenie

Szwajcarski Regulamin Arbitrażu Międzynarodowego, który wszedł w życie 1 czerwca 2021 r., nie wprowadził przełomowych zmian dla postępowania polubownego, jednakże należy zwrócić uwagę, iż zawiera on liczne udogodnienia w zakresie rozstrzygania sporów. Takie regulacje bezsprzecznie mają na celu usprawnienie oraz zwiększenie efektywności postępowań arbitrażowych, ze szczególnym uwzględnieniem arbitrażu wielomownego oraz wielostronnego. Szwajcarski ustawodawca zdecydował się również na dostosowanie postępowania polubownego do najnowszych standardów arbitrażowych oraz możliwości technologicznych, wprowadzając między innymi możliwość przeprowadzanie przesłuchań za pomocą systemu teleinformatycznego.

Słowa kluczowe: arbitraż, Szwajcaria, postępowanie polubowne, postęp technologiczny, innowacyjność.

Wstęp

Celem publikacji jest analiza zmian w zakresie postępowania polubownego wprowadzonych Szwajcarskim Regulaminem Arbitrażu Międzynarodowego obowiązującym od 1 czerwca 2021 r.¹, a także przedstawienie propozycji rozwiązań dla polskiego ustawodawcy w celu poprawy krajowych regulacji dotyczących po-

¹ (ang.) *Swiss Rules of International Arbitration*, <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Swiss-Rules-2021-EN.pdf>, [dostęp: 18.05.2023], dalej: SzwajcReg21 i Zasady szwajcarskie.

stępowania arbitrażowego. W tym celu należy przede wszystkim zaznaczyć, że Konfederacja Szwajcarska może pochwalić się kompleksowymi i nowoczesnymi regulacjami prawnymi z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego, w tym postępowania polubownego. Zagadnienia dotyczące międzynarodowych postępowań arbitrażowych uregulowane są w rozdziale dwunastym federalnej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 18 grudnia 1987 r.²

Szwajcaria często stawiana jest za wzór w zakresie postępowań polubownych. Szwajcarscy arbitrzy cieszą się również największą popularnością i uznaniem wśród stron, analizując bowiem sprawy prowadzone przed ICC w Paryżu³, można zauważyć, że na 2189 spraw ponad 200 rozstrzyganych było przez szwajcarskich sędziów. Dla porównania polskich arbitrów wybrano tylko 47 razy. Jak zauważył P. Nowaczyk⁴ konflikt wokół Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego oraz Krajowej Rady Sądownictwa, a także groźby wyciągnięcia konsekwencji wobec Polski przez Unię Europejską z powodu kryzysu wymiaru sprawiedliwości są bardzo niebezpieczne. Niestety, taki stan rzeczy ma wpływ na postrzeganie Polski na arenie międzynarodowej i tym samym zniechęca strony do wyboru prawa polskiego jako prawa właściwego dla określonego stosunku prawnego, języka polskiego jako języka arbitrażu, a także Polski jako miejsca arbitrażu.

1 czerwca 2021 r. wszedł w życie Szwajcarski Regulamin Arbitrażu Międzynarodowego, będący efektem prac Szwajcarskiej Izby Arbitrażowej⁵ (SCAI). SzwajcReg wprowadził znaczące zmiany względem uprzednich regulacji obejmujące między innymi *rebranding* SCAI, istotne zmiany technologiczne, kwestie związane z szybszym i efektywniejszym rozstrzygnięciem sporów, a także zagadnienia z zakresu zarządzania sporami wielkopodmiotowymi i wielokontraktowymi.

1. Szwajcarskie postępowanie polubowne

Szwajcarskie regulacje w zakresie postępowania polubownego cechują się dualistycznym charakterem. Normy dotyczące arbitrażu krajowego i arbitrażu międzynarodowego umiejscowione są w osobnych aktach prawnych.

Do krajowych postępowań polubownych zastosowanie znajdują przepisy części trzeciej federalnego kodeksu postępowania cywilnego z 19 grudnia 2008 r.⁶. Z kolei w przedmiocie arbitrażu międzynarodowego od 1 stycznia 1989 r. do sądów polubownych, mających siedzibę na terenie Szwajcarii, zastosowanie znaj-

² https://fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776, [dostęp: 18.05.2023].

³ <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/icc-arbitral-tribunals/>, [dostęp: 18.05.2023].

⁴ <https://palestra.pl/pl/e-palestra/69/2023/wyzwania-dla-polskiego-arbitrazu>, [dostęp: 18.05.2023].

⁵ (ang.) *Swiss Chambers' Arbitration Institution*.

⁶ (niem.) *Schweizerische Zivilprozessordnung*, <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/262/en>, [dostęp: 18.05.2023], dalej: SzwajcKPC.

dują przepisy rozdziału dwunastego federalnej ustawy z 18 grudnia 1987 r. o prawie prywatnym międzynarodowym⁷, pod warunkiem, że w myśl art. 176 w chwili zawarcia umowy o sąd polubowny przynajmniej jedna ze stron nie miała miejsca zamieszkania, miejsca zwykłego pobytu lub siedziby w Szwajcarii.

Należy mieć na względzie jednak, że w przypadku ustanowienia umowy na piśmie, strony mogą wyłączyć zastosowanie federalnej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym na rzecz federalnego kodeksu postępowania cywilnego. W myśl art. 353 ust. 2 SzwajcKPC strony mają prawo do wyłączenia zastosowania federalnego kodeksu postępowania cywilnego poprzez złożenie stosownego oświadczenia w umowie o arbitraż lub późniejszej umowie. W takich okolicznościach strony mają możliwość uzgodnienia, że w przedmiotowej sprawie zastosowanie znajdą regulacje zawarte w dwunastym rozdziale federalnej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym. Zgodnie z wymogiem określonym w art. 358 SzwajcKPC umowa, o której mowa złożona musi zostać na piśmie lub w innej formie pozwalającej na potwierdzenie jej w formie tekstowej.

Warto wspomnieć, że federalna ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym przygotowywana była w czasie trwania prac nad ustawą modelową UNCITRAL⁸, ale nie ma między nimi znaczących rozbieżności. SzwajcKPC również nie był wzorowany bezpośrednio na ustawie modelowej UNCITRAL, a do jego stworzenia wykorzystano w dużej mierze doświadczenie ze stosowania SzwajcU⁹.

Zgodnie z treścią art. 194 SzwajcU uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych reguluje Konwencja nowojorska z dnia 10 czerwca 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych¹⁰. Początkowo Szwajcaria zgłosiła zastrzeżenia do konwencji, które finalnie wycofano 1 stycznia 1989 r. Obecnie zakres zastosowania NYKonw można określić jako *erga omnes*.

Poruszając tematykę szwajcarskiego postępowania arbitrażowego, należy odnieść się również do kontroli orzeczeń wydanych w postępowaniach polubownych. Szwajcarzy bardzo ostrożnie korzystają z tego rodzaju uprawnień i są one mocno ograniczone, niemniej sądowa kontrola wyroków arbitrażowych jest obecna. Pozwala to zauważyć, że strony nie są w pełni przychylnie koncepcji wyeliminowania sądowej kontroli orzeczeń sądów polubownych¹¹.

⁷ (niem.) *Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht*, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/en, [dostęp: 18.05.2023], dalej: SzwajcU lub PILA.

⁸ Ustawa modelowa UNCITRAL w sprawie międzynarodowego arbitrażu handlowego z dnia 21 czerwca 1985 r. Treść aktu: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration, [dostęp: 18.05.2023].

⁹ R. Morek, *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, Warszawa 2018, s. 90.

¹⁰ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41), dalej: NYKonw.

¹¹ J. Zrałek, *Znaczenie miejsca arbitrażu w erze globalizacji postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2017 r., Legalis.

W prawie szwajcarskim nie została uregulowana działalność stałych sądów polubownych, bowiem Centrum Arbitrażu i Mediacji WIPO stanowi jednostkę organizacyjną agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych. W Szwajcarii siedziby mają dwa wyspecjalizowane sądy polubowne, będące pionierami w swoich dziedzinach: Centrum Arbitrażu i Mediacji WIPO z siedzibą w Genewie – arbitraż z zakresu własności intelektualnej oraz Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu z siedzibą w Lozannie – arbitraż sportowy.

2. Szwajcarskie Centrum Arbitrażowe

Istotne znaczenie w przedmiocie szwajcarskiego postępowania polubownego miał Szwajcarski Regulamin Arbitrażu Międzynarodowego¹², będący efektem porozumień izb handlowo-przemysłowych z Bazylei, Brna, Genewy, Lugano, Lozanny i Zurichu. Regulamin uchwalono 1 stycznia 2004 r., wychodząc naprzeciw potrzebom międzynarodowego arbitrażu handlowego. 1 czerwca 2012 r. zaktualizowano regulamin, który znajdował zastosowanie do wszystkich postępowań wszczętych po tej dacie. Wprowadzone w 2012 r. zmiany dotyczyły przede wszystkim poprawy szybkości i efektywności postępowania polubownego oraz wprowadzono instytucję arbitra doraźnego.

Liczne postępowania arbitrażowe w Szwajcarii prowadzone są na podstawie regulaminu ICC, LCIA i Regulaminu Arbitrażowego ICDR. Arbitraż *ad hoc* prowadzony jest najczęściej na podstawie regulaminu UNCITRAL. W zakresie postępowań przed Trybunałem Arbitrażowym ds. Sportu w Lozannie zastosowanie znajduje regulamin będący częścią Kodeksu Arbitrażu Sportowego¹³.

Od 2012 roku w Szwajcarii funkcjonowała Szwajcarska Izba Arbitrażowa (SCAI). Szwajcarska izba arbitrażowa posiadała niezależny i autonomiczny sąd arbitrażowy, a administrowanie arbitrażem i kwestie logistyczne spoczywały na sekretariacie. Zasady wewnętrzne regulowane były za pomocą Regulaminu wewnętrznego Sądu arbitrażowego szwajcarskiej izby arbitrażowej¹⁴.

Należy zwrócić szczególną uwagę na zmiany instytucjonalne, jakie spowodowało wejście w życie nowego regulaminu arbitrażowego, bowiem we wrześniu 2021 roku, na skutek przyjęcia nowego szwajcarskiego regulaminu arbitrażowego SCAI przekształcona została w szwajcarską spółkę i jednocześnie przemianowana na Szwajcarskie Centrum Arbitrażowe¹⁵.

¹² (ang.) *Swiss Rules of International Arbitration*. https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2021/05/SwissRules2012_Polish_2019.pdf, dalej jako SzwajcReg i SzwajcReg12

¹³ P. Cioch, *Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu w Lozannie*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 4 (8), s. 71 i nn.

¹⁴ (ang.) *Internal Rules of the Arbitration Court of the Swiss Chambers' Arbitration Institution*, <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/2019/02/Internal-Rules.pdf>, [dostęp: 18.05.2023].

¹⁵ (ang.) *Swiss Arbitration Center*.

Wszystkie umowy odnoszące się do SCAI lub bezpośrednio do Izb Handlowych zachowały swoją ważność i nadal są wiążące, na skutek czego będą stosowane przez nowo powstałe Szwajcarskie Centrum Arbitrażowe, które należy traktować jako następcę prawnego SCAI.

Rebranding SCAI wyraźnie połączony jest z zacieśnieniem współpracy między Szwajcarskim Centrum Arbitrażowym a Szwajcarskim Stowarzyszeniem Arbitrażowym¹⁶ (ASA). ASA jest stowarzyszeniem non-profit założonym w 1947 r. zrzeszającym ponad dwa tysiące wybitnych prawników z całego świata zajmujących się postępowaniem arbitrażowym. Szwajcarskie Stowarzyszenie Arbitrażowe jest wiodącą organizacją arbitrażową w Szwajcarii, która skupia najwybitniejszych praktyków z zakresu postępowania polubownego z sześciu kontynentów i ponad pięćdziesięciu jurysdykcji. Działalność ASA opiera się na pięciu filarach: przemyślane przywództwo, szkolenia i talenty, użytkownicy arbitrażu, Szwajcarskie Centrum Arbitrażowe oraz infrastruktura arbitrażowa. ASA w 2020 r. przedstawiła nową stronę internetową¹⁷, która obecnie stanowi centrum informacji związanych z postępowaniem polubownym w Szwajcarii.

Szwajcarskie Centrum Arbitrażowe w związku z *rebrandingiem* zadbało o uaktualnienie własnego modelu klauzuli arbitrażowej do przyjęcia w umowach handlowych. Dokonano nieznacznych co prawda zmian, głównie w celu odzwierciedlenia zmiany nazwy instytucji arbitrażowej ze Swiss Chambers' Arbitration Institution na Swiss Arbitration Centre. Obecny model szwajcarskiej klauzuli arbitrażowej przedstawia się następująco:

Wszelkie spory, kontrowersje lub roszczenia wynikające z lub w związku z niniejszą umową, w tym dotyczące jej ważności, nieważności, naruszenia lub rozwiązania, będą rozstrzygane w drodze arbitrażu zgodnie ze Szwajcarskim Regulaminem Międzynarodowego Arbitrażu Szwajcarskiego Centrum Arbitrażowego obowiązującym w dniu złożenia Zawiadomienia o Arbitrażu zgodnie z tym Regulaminem.

Liczba arbitrów wynosi ... („jeden”, „trzech”, „jeden lub trzech”);

Siedzibą arbitrażu jest ... (nazwa miasta w Szwajcarii, chyba że strony uzgodnią miasto w innym kraju);

Postępowanie arbitrażowe będzie prowadzone w ... (wpisać żądany język)¹⁸.

3. Zmiany w zakresie postępowań polubownych wprowadzone Szwajcarskim Regulaminem Arbitrażu Międzynarodowego w 2021 r.

Zmiany wprowadzone nowym regulaminem arbitrażowym należy, moim zdaniem, uznać za przełomowe dla postępowań polubownych. Duże zaintereso-

¹⁶ (ang.) *Swiss Arbitration Association*.

¹⁷ <https://www.swissarbitration.org/>, [dostęp: 19.05.2023].

¹⁸ <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Swiss-Rules-2021-Model-Arbitration-Clause-EN.pdf>, [dostęp: 19.05.2023].

wanie budzi przede wszystkim stopień wykorzystania technologii na potrzeby postępowania arbitrażowego. Zgodnie z art. 3 Zasad szwajcarskich strona powodowa zobowiązana jest do złożenia zawiadomienia o arbitrażu do Sekretariatu na wybrany adres ze wskazanych adresów pocztowych lub elektronicznych. Tym samym nie ma wymogu składania papierowych kopii zawiadomienia o arbitrażu, jeżeli powód zgadza się na zawiadomienie pozwanego za pomocą poczty elektronicznej. Złożenie papierowych kopii wymagane jest jedynie w przypadku, gdy powód wystosuje żądanie, aby sekretariat przekazał dokumenty stronie pozwanej. W przypadku kopii papierowych, powód powinien dostarczyć sekretariatowi wystarczającą liczbę kopii zawiadomienia o arbitrażu dla każdego pozwanego, każdego arbitra oraz sekretariatu. Upřednio, zgodnie z SzwajcReg, zawiadomienie o wszczęciu postępowania arbitrażowego musiało zostać złożone w formie papierowej na jeden z wyznaczonych adresów sekretariatów.

Znaczące zmiany wprowadzono również w zakresie przeprowadzania przesłuchań, bowiem przepisy szwajcarskie z 2012 roku przewidywały jedynie możliwość przesłuchania świadków i biegłych za wykorzystaniem wideokonferencji. Obecnie art. 27 SzwajcReg21 stanowi, że na każdym etapie postępowania trybunał arbitrażowy może przeprowadzić rozprawę w celu przedstawienia dowodów przez świadków lub biegłych, lub w celu ustnego przedstawienia argumentów. Ust. 2 dopuszcza, aby wszelkie przesłuchania odbywały się zdalnie za pomocą wideokonferencji zgodnie z decyzją Trybunału po konsultacji ze stronami. Również art. 27 ust. 5 SzwajcReg21 umożliwia przesłuchanie świadków lub biegłych, których obecność fizyczna na rozprawie nie jest wymagana, za pomocą wideokonferencji.

W art. 6 SzwajcReg21 wprowadzono nowe, szczegółowe regulacje w zakresie roszczeń wzajemnych, łączenia roszczeń oraz interwencji. Takie zmiany mają na celu dostosowanie postępowania polubownego do coraz częściej spotykanego arbitrażu wielostronnego lub wieloumownego. Zgodnie z brzmieniem art. 6 strona dochodząca roszczenia przeciwko innej stronie niż ta wskazana w zawiadomieniu o arbitraż lub dochodząca roszczenia wzajemnego w odpowiedzi na zawiadomienie, a także strona występująca z roszczeniem w stosunku do strony dodatkowej oraz dodatkowa strona wnosząca roszczenie przeciwko stronie istniejącej, dokonuje tego poprzez złożenie zawiadomienia o roszczeniu. Przedmiotowe zawiadomienie składa się bezpośrednio do trybunału arbitrażowego lub, w sytuacji gdy ten nie został jeszcze powołany, do sekretariatu. Po ukonstytuowaniu się trybunału arbitrażowego wszelkie powództwa wzajemne, wraz z wnioskami o połączenie lub wnioskami o interwencje rozstrzygane są przez trybunał po konsultacji ze wszystkimi stronami z uwzględnieniem wszystkich istotnych okoliczności. Takie samo postępowanie ma również miejsce, gdy osoba trzecia wnioskuje lub proszona jest przez jedną ze stron o udział w postępowaniu polubownych w charakterze innym niż strona dodatkowa.

Warto poruszyć moim zdaniem również możliwość konsolidacji postępowań arbitrażowych na podstawie art. 7 SzwajcReg21. Przed zmianami regulamin szwajcarski z 2012 roku w art. 4 przewidywał możliwość podjęcia decyzji przez sąd po konsultacjach ze stronami i każdym potwierdzonym arbitrem we wszystkich postępowaniach, że nowa sprawa zostanie skonsolidowana z toczącym się postępowaniem arbitrażowym, jednakże nie było oczywiste, czy strona może samodzielnie zwrócić się w tej kwestii do trybunału. Zmiany wprowadzone od czerwca 2021 dają wyraźną możliwość stronom do ubiegania się o połączenie postępowań, zgodnie bowiem z art. 7 ust 1 SzwajcReg21 na wniosek strony i po konsultacji ze wszystkimi stronami oraz zatwierdzonym arbitrem, sąd może połączyć postępowania arbitrażowe toczące się na podstawie niniejszego Regulaminu. W sytuacji gdy sąd podejmie decyzję o konsolidacji postępowań, w których zostało zatwierdzonych kilku arbitrów, sąd może uchylić zatwierdzenie i powołanie arbitrów, stosując przepisy działu II dotyczące składu zespołu orzekającego w przypadku braku zgody wszystkich stron we wszystkich postępowaniach na ukonstytuowanie się zespołu orzekającego w skonsolidowanym postępowaniu.

Poprzedni regulamin szwajcarski stanowił, że w sytuacji gdy strony nie uzgodniły trybu utworzenia sadu polubownego w postępowaniu wielostronnym sąd wyznaczał powodowi 30-dniowy termin na wyznaczenie arbitra, a następnie osobny, 30-dniowy termin na wyznaczenie arbitra dla strony pozwanej. Obecnie SzwajcReg21 rezygnuje z dwóch 30-dniowych terminów. W myśl art. 11 ust. 4 jeśli strony nie uzgodniły procedury dla powołania trybunału arbitrażowego w postępowaniu wielostronnym, sąd określa termin na wyznaczenie arbitra przez powoda i pozwanego. Takie uregulowanie ma na celu jeszcze większą indywidualizację postępowania, bowiem w gestii sądu pozostaje teraz określenie terminu na wyznaczenie arbitrów, mając na uwadze przedmiot i szczególne okoliczności postępowania.

Wprowadzone w regulaminie z 2012 roku zmiany objęły również kwestię niezależności i bezstronności arbitrów. Dotychczas, zgodnie z art. 9 ust 2 SzwajcReg, potencjalni arbitrzy powinni ujawnić osobom, które zwróciły się do nich w związku z możliwością ich powołania, wszystkie okoliczności mogące wywołać wątpliwości co do ich bezstronności lub niezależności. Z chwilą wyznaczenia lub powołania, arbiter ujawniał wszystkim stronom takie okoliczności, chyba że strony zostały już o nich wcześniej poinformowane. Obecnie nałożono na arbitrów wzmożone obowiązki w tym zakresie. Zgodnie z obecnie obowiązującym art. 12 ust. 2 SzwajcReg21 przed powołaniem lub zatwierdzeniem, potencjalni arbitrzy zobowiązani są do ujawnienia sekretariatowi wszelkich okoliczności, które mogą budzić uzasadnione wątpliwości co do ich bezstronności lub niezależności. Sekretariat przekazuje takie informacje stronom i wyznacza im termin, w którym mogą się do nich ustosunkować. W ust. 3 podkreślono, że po powołaniu lub zatwierdzeniu, każdy arbiter ma obowiązek niezwłocznego ujawnienia sekretariatowi i stronom wszelkich okoliczności, które powstały w toku postępowania i mogą mieć wpływ na niezależność i bezstronność arbitra.

Na uwagę zasługuje dodany art. 16 ust. 4 SzwajcReg21, w myśl którego strony mogą być reprezentowane przez pełnomocników z wyboru, jednak trybunał może sprzeciwić się wyznaczeniu nowego przedstawiciela strony, jeżeli zagrażałoby to bezstronności i niezależności trybunału arbitrażowego. Dowód upoważnienia wskazanej osoby może zostać zażądany w każdym czasie. Takiej regulacji pozbawiony był poprzedni regulamin międzynarodowego arbitrażu. W kwestii przedstawicielstwa należy wskazać, że nie mamy tutaj do czynienia z przymusem radcowsko-adwokackim, a tym samym przedstawicielem strony w postępowaniu arbitrażowym nie musi być prawnik – nawet, jeśli byłoby to zalecane.

Kilka istotnych zmian można dostrzec również w organizacji i przebiegu postępowania polubownego. Zgodnie z art. 19 ust. 2 SzwajcReg21, najszybciej jak będzie możliwe, po otrzymaniu akt z sekretariatu, trybunał zwoła wstępną konferencję ze stronami, w celu omówienia i przygotowania organizacji postępowania polubownego. Istotne jest ustalenie zasad postępowania, ochrony danych osobowych oraz kwestii cyberbezpieczeństwa. Niezwłocznie po wstępnej konferencji trybunał przygotowuje harmonogram postępowania, wyznaczając tym samym kroki, które należy podjąć podczas postępowania, wraz z terminami do składania oświadczeń oraz dowodów. Trybunał określa również w przybliżeniu czas wymagany na wydanie orzeczenia w przedmiotowej sprawie. Zgodnie z ust. 4 trybunał arbitrażowy może organizować dalsze konferencje organizacyjne w trakcie postępowania w celu konsultacji ze stronami i zapewnienia sprawnego zarządzania sprawą. Nowość wprowadzona została również w art. 19 ust. 6, który stanowi, że w dowolnym momencie postępowania arbitrażowego strony mogą zdecydować o rozwiązaniu sporu lub chociaż jego części w drodze mediacji lub za pomocą innej metody alternatywnego rozwiązywania sporów. W takiej sytuacji główne postępowanie arbitrażowe zostaje zawieszane aż do zakończenia drugiego postępowania polubownego.

Istotne zmiany zaszyły również w postępowaniu przyspieszonym. Obecnie, zgodnie z art. 42 SzwajcReg21, przepisy dotyczące procedury przyspieszonej mają zastosowanie do wszystkich spraw, w których strony tak postanowią, lub kwota będąca przedmiotem sporu, stanowiąca sumę wszystkich roszczeń (lub zarzutu potrącenia), nie przekracza 1 000 000 CHF. Sąd ma jednak możliwość nie wyrazić zgody na postępowanie przyspieszone, mając na uwadze szczególne, istotne okoliczności sprawy. Zgodnie z art. 42 ust. 2 pkt. D, w sytuacji, w której spór nie jest rozstrzygany wyłącznie na podstawie dowodów z dokumentów, przeprowadza się jedną rozprawę w celu przesłuchania świadków i ekspertów lub w celu złożenia ustnych wyjaśnień. Niezmieniony został sześciomiesięczny termin na wydanie orzeczenia, który ze szczególnych powodów może zostać przez trybunał przedłużony. Bez zmian pozostawione zostały również regulacje w zakresie powoływania jednego arbitra do rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy w trybie przyspieszonym. Powoływanie arbitrów określone zostało w art. 42 ust. 2 pkt. a i b, które wskazują, że sprawa w postępowaniu polubow-

nym skierowana zostanie do jednego arbitra, z wyjątkiem takich spraw, w których umowa o arbitraż przewidywała więcej niż jednego arbitra. Jeżeli zapis na sąd polubowny przewiduje trybunał arbitrażowy składający się z więcej niż jednego arbitra, sekretariat zwróci się do stron o wyrażenie zgody na skierowanie sprawy do jednego arbitra. Jeżeli strony nie wyrażą zgody na przekazanie sprawy, wynagrodzenie arbitrów będzie ustalone zgodnie z Tabelą kosztów, ale, co istotne, nie będzie ono w żadnym wypadku niższe niż opłaty wynikające ze stawki godzinowej. Zgodnie z SzwajcReg21 trybunał ma prawo uzasadnić wyrok w formie skróconej. Należy jednak zwrócić uwagę, na dodany w art. 42 ust. 3, w myśl którego w każdym czasie w trakcie postępowania arbitrażowego strony mogą podjąć decyzję, że postanowienia określone w art. 42 ust. 2 nie mają już zastosowania i postępowanie prowadzone będzie według procedury standardowej.

Analizując zmiany wprowadzone w czerwcu 2021 r., nie sposób pominąć kwestii finansowych w zakresie omawianego postępowania polubownego. Po 2021 roku zmianom uległy nie tylko zasady dotyczące postępowania arbitrażowego, ale również koszty administracyjne oraz minimalne i maksymalne opłaty dla arbitrów, których wysokość zależy od wysokości wartości sporu. Koszty administracyjne zwiększone zostały niemalże dwukrotnie, jednakże zmniejszone zostały nieznacznie opłaty dla arbitrów biorących udział w postępowaniu. Zgodnie ze skalą wynagrodzeń arbitrów i kosztów administracyjnych z 2021 roku¹⁹ opłaty administracyjne naliczane są już od kwoty sporu przekraczającej 300 000 CHF. W poprzednio obowiązującym wykazie kosztów²⁰ opłaty administracyjne naliczane były dopiero w przypadku, gdy wartość sporu przekraczała 2 000 000 CHF. Po przyjęciu nowego regulaminu w 2021 r. ograniczono maksymalną kwotę kosztów administracyjnych w postępowaniu polubownym do 75 000 CHF dla sporów, których wartość przekracza 250 000 000 CHF.

W postępowaniu z jednym arbitrem w 2012 r. koszty administracyjne, w przypadku sporu, którego wartość mieści się w granicach 100 000 001 CHF – 250 000 000 CHF wynosiły 50 000 CHF. Po zmianach w czerwcu 2021 r. koszty te w wzrosły o 10 000 CHF, a także naliczone zostało 0,01% od kwoty powyżej 100 000 000 CHF. Dla tego samego postępowania (wartość sporu w przedziale 100 000 001 CHF – 250 000 000 CHF) opłaty dla arbitrów przed 2021 r. mieściły się w granicach 150 400 CHF + 0,02% od kwoty powyżej 100 000 000 CHF do 450 000 CHF + 0,1% od kwoty powyżej 100 000 000 CHF. Po przyjęciu nowej skali w 2021 roku koszty minimalne zmniejszone zostały do 104 400 CHF + 0,02% od kwoty powyżej 100 000 000 CHF do 324 400 CHF + 0,06% od kwoty powyżej 100 000 000 CHF.

¹⁹ <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Costs-2021-Swiss-Arbitration-Rules.pdf>, [dostęp: 20.05.2023].

²⁰ <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Costs-2012-Swiss-Arbitration-Rules.pdf>, [dostęp: 20.05.2023].

Szwajcarskie Centrum Arbitrażowe zapewnia również kalkulator kosztów dla spraw prowadzonych zgodnie z najnowszym szwajcarskim regulaminem arbitrażu międzynarodowego w formie *online*. Kalkulator uwzględnia wybór jednego lub trzech arbitrów w ramach postępowania, walutę kwoty będącej przedmiotem sporu oraz walutę szacowanych kosztów. Wybór waluty określony może być we frankach szwajcarskich, dolarach amerykańskich lub euro. Na stronie Szwajcarskiego Centrum Arbitrażowego nadal funkcjonuje poprzedni kalkulator kosztów, uwzględniający zasady rozliczania postępowań polubownych z 2012 roku.

Wnioski końcowe

W mojej opinii rozwiązanie przyjęte przez Konfederację Szwajcarską zasługują na uznanie. Większości wprowadzonych w 2021 r. zmian nie można zaliczyć do radykalnych czy historycznych, jednak można nadać im miano udogodnień i mile widzianych dodatków, których celem jest poprawa efektywności i skrócenie postępowań arbitrażowych. We wprowadzonych zmianach można dostrzec ukłon w stronę arbitrażu wieloumownego oraz wielostronnego, który pojawia się coraz częściej.

Postępowanie arbitrażowe jako jedna z alternatywnych metod rozwiązywania sporów posiada wiele zalet, które w szwajcarskich regulacjach są mocno wyeksponowane. Sądownictwo arbitrażowe pozwala w dużym stopniu na prowadzenie postępowania zgodnie z charakterem określonej sprawy²¹. Możliwość określenia przez strony składu zespołu orzekającego jest bardzo istotna, a realny wpływa na wybór arbitrów oraz finalna akceptacja wybranego składu orzekającego ma duże znaczenie w późniejszym poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądowni polubownemu. Takie postępowanie jest również oznaką zaufania stron w kwestii fachowości i kompetencji arbitrów. Za zasadniczą korzyść postępowania arbitrażowego w mojej opinii należy uznać możliwość poddania sporu pod rozstrzygnięcie osobom posiadającym specjalistyczną wiedzę z wybranego obszaru. Należy podkreślić, że w interesie stron pozostaje zatem wybór arbitrów charakteryzujących się wybitnymi kompetencjami, które stanowią swoisty gwarant rzetelności prowadzonego postępowania, między innymi w związku z podejmowaniem czynności bez dopuszczenia dowodu z opinii rzeczoznawców i biegłych²². Wprowadzone przez Szwajcarię rozwiązania polegające w szczególności na przeprowadzeniu przesłuchań stron i świadków na odległość stanowią jedną z głównych zalet szwajcarskiego postępowania polubownego.

Niestety postępowanie polubowne nacechowane jest dość znaczącymi mankamentami. Pierwsze zastrzeżenia budzi kwestia przedłużenia postępowania polubownego z uwagi na konieczność przeprowadzenia postępowania o uznanie

²¹ S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 16.

²² B. Fuchs, *Lex mercatoria w międzynarodowym obrocie handlowym*, Kraków 2000, s. 121 i n.

lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego celem zrównania mocy prawnej wyroku sądu polubownego z wyrokiem sądu państwowego. Postępowaniom polubownym zarzuca się również nieprzewidywalność rozstrzygnięć z uwagi na małą liczbę orzeczeń oraz brak ujednoczenia wykładni²³. Bezspornie dużą korzyścią postępowania polubownego jest jego jednoinstancyjny charakter. Jednakże brak instancyjności w postępowaniu arbitrażowym może zostać uznane również za jego wadę, z uwagi na brak możliwości wyeliminowania błędów powstałych w procesie²⁴.

Należy przyznać, że mankamentem postępowań arbitrażowych są bardzo wysokie koszty, które obejmują koszty opłaty rejestracyjnej i arbitrażowej, które uiszczane są zgodnie z regulaminem stałego sądu polubownego, oraz wydatki administracyjno-organizacyjne, które strony ponoszą w związku z prowadzeniem postępowania. Postępowania arbitrażowe nie należą do tanich, i takie być nie mogą, mając bowiem na uwadze zapewnienie rozstrzygnięcia sporów na wysokim poziomie merytorycznym w stosunkowo krótkim czasie koszty wydają się być uzasadnione. Na podkreślenie zasługuje fakt, że arbitraż jest instytucją dobrowolną i w żadnym wypadku nie należy traktować go jako instytucji bezpłatnej czy choćby taniej. Koszty postępowania polubownego mogą jednak okazać się w niektórych przypadkach bardzo zbliżone do tych przed sądem państwowym²⁵, a często postępowanie przed sądem państwowym może okazać się dużo tańsze. Należy podkreślić również, że w postępowaniu polubownym nie stosuje się zwolnienia od kosztów sądowych i możliwości ustanowienia pełnomocnika z urzędu, a zatem strony uczestniczące w rozstrzygnięciu sporu przed sądem polubownym powinny dysponować środkami finansowymi pozwalającymi na pokrycie kosztów postępowania arbitrażowego i kosztów obsługi prawnej²⁶.

Reasumując, standardy zaproponowane szwajcarskim regulaminem arbitrażu międzynarodowego zasługują w mojej opinii na uznanie z uwagi na dostosowanie postępowania polubownego do najnowszych możliwości technologicznych oraz sporów wielostronnych i wieloumownych. Moim zdaniem polski ustawodawca *de lege ferenda* powinien rozważyć wprowadzenie do polskich regulacji arbitrażowych przesłuchiwanie stron i świadków za pomocą środków komunikacji na odległość oraz możliwość składania wszystkich dokumentów jedynie w formie elektronicznej, co pomogłoby i znacząco ułatwiło stronom wszczęcie oraz czynny udział w postępowaniu polubownym. Niestety coraz częściej Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej podkreśla, że postępowania polubowne są szkodliwe, drogie i jednostki państwowe powinny ich unikać. W związku z tym zapisy na sąd polubowny coraz częściej są wykreślane z umów. Takie za-

²³ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 34

²⁴ T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, cz. 4: *Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*. Cz. 5: *Sąd polubowny*, Warszawa 2006, s. 347

²⁵ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 19.

²⁶ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, s. 49.

chowania praktykują między innymi Polskie Koleje Państwowe oraz inne spółki z udziałem Skarbu Państwa. Obecny kryzys wymiaru sprawiedliwości i konflikt między sędziami sądów powszechnych a Ministrem Sprawiedliwości powinien zostać wykorzystany na propagowanie pozasądowego rozwiązywania sporów. Polski ustawodawca oraz przedstawiciele doktryny powinni pochylić się nad działaniami promocyjnymi w zakresie postępowań arbitrażowych i pozostałych alternatywnych metod rozwiązywania sporów.

Mimo wysokich kosztów postępowania arbitrażowego, a także nieprzychylnego stanowiska instytucji Skarbu Państwa, oceniając postępowania polubowne, należy wziąć pod uwagę wysokie kompetencje składu orzekającego oraz krótki czas trwania postępowań i tym samym uznać, że polubowne rozstrzygnięcie konfliktu powinno być partycypowanie jako podstawowy sposób rozstrzygnięcia sporów, w szczególności z zakresu prawa handlowego.

Bibliografia

Literatura

- Błaszczak Ł., Ludwik M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007.
- Cioch P., *Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu w Lozannie*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 4 (8).
- Dalka S., *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987.
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
- Ereciński T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, cz. 4: *Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*. Cz. 5: *Sąd polubowny*, Ereciński T., Ciszewski J. (red.), Warszawa 2006.
- Fuchs B., *Lex mercatoria w międzynarodowym obrocie handlowym*, Kraków 2000.
- Morek R., *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, Warszawa 2018.
- Zrałek J., *Znaczenie miejsca arbitrażu w erze globalizacji postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2017.

Akty normatywne

- Swiss Civil Procedure Code of 19 December 2008, Source AS 2010 1739 Fedlex Federal law.
- Federal Act on Private International Law (PILA) of 18 December 1987, Source AS 1988 1776 Fedlex Federal law.
- Ustawa modelowa UNCITRAL w sprawie międzynarodowego arbitrażu handlowego z dnia 21 czerwca 1985 r.
- Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).

Inne/ Źródła internetowe

Swiss Rules of International Arbitration 2012, <https://www.swissarbitration.org/>.

Swiss Rules of International Arbitration 2021, [https://www.swissarbitration.org/Internal-Rules-of-the-Arbitration-Court-of-the-Swiss-Chambers' Arbitration Institution 2016 r.](https://www.swissarbitration.org/Internal-Rules-of-the-Arbitration-Court-of-the-Swiss-Chambers-Arbitration-Institution-2016-r.,), <https://www.swissarbitration.org/>

Costs 2012 – Swiss Arbitration Rules, <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Costs-2012-Swiss-Arbitration-Rules.pdf>.

Costs 2021 – Swiss Arbitration Rules, <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Costs-2021-Swiss-Arbitration-Rules.pdf>.

Model Arbitration Clause, <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/06/Swiss-Rules-2021-Model-Arbitration-Clause-EN.pdf>.

ICC Arbitral Tribunals, <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/icc-arbitral-tribunals/>.

Swiss Arbitration is a unique global platform for arbitration and mediation, <https://www.swissarbitration.org/>.

Wyzwanie dla polskiego arbitrażu, <https://palestra.pl/pl/e-palestra/69/2023/wyzwania-dla-polskiego-arbitrazu>.

Innovation in Swiss arbitration – *de lege ferenda* remarks for the Polish legislator

Abstract

The Swiss Rules on International Arbitration, which came into force on June 1, 2021, did not introduce groundbreaking changes for arbitration, however, it should be noted that they contain numerous facilities for dispute resolution. Such regulations are undeniably aimed at streamlining and increasing the efficiency of arbitration proceedings with a particular focus on multi-agreement and multilateral arbitration. The Swiss legislature has also decided to bring arbitration proceedings in line with the latest arbitration standards and technological possibilities by introducing, among other things, the possibility of conducting hearings by means of an ICT system.

Keywords: arbitration, Switzerland, arbitration proceedings, technological progress, innovation.